

PRÓBA VÉGÉN EGY „KÖSZI”

– Deák Katalin beszélgetése Demeter Kata dramaturggal –

Csíkseredából a középiskola elvégzése után Kolozsvárra ment, a BBTE-n tanult színháztudományt és művészettörténetet, majd elvégezte a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen a művelődésszervezés mesterképzést is. Öt évig a székelyudvarhelyi színház irodalmi titkára és dramaturgja volt. Jelenleg a kolozsvári színház irodalmi titkára, emellett dramaturgként vagy a rendező munkatársaként dolgozik ott és más városokban: Székelyudvarhelyen, Gyergyószentmiklóson, Temesváron, valamint Csíkseredában.

A kolozsvári színház büfájében vagyunk. Interjúalanyunk reggeltől az irodában volt, majd gyors ebéd után irodalmi titkárból dramaturggá változott, hogy még próbán is dolgozhasson. Este, mielőtt végre hazament volna, elcsíptem, hogy beszélgessünk kicsit a dramaturg munkájáról. A másik szakmájáról, az irodalmi titkáriról már részletesen beszámolt egy jó humorú írásában¹ – ezért a cikkért a Játéktér erdélyi színházi folyóirat kikiáltotta őt a 2016-os év színházi szakírójának.²

„Egy szó kihúzása néha hetekbe telik, míg a rendezőnek van ideje rád figyelni, netán beleegyezik, s a színész végre megjegyzi, hogy felejtse el. Kis véres csaták ezek” – írja az említett esszében Kata. Én pedig éppen ezekre a „kis véres csatákra” voltam kíváncsi, amelyeket egy dramaturgnak kell nap mint nap megvívnia.

– Ha egy nem színházba járó azt kérdi tőled, mi a dramaturg, mit válaszolsz?

– Valami olyasmit, hogy elsősorban az előadás szövegével foglalkozik, azt adaptálja a rendező koncepciójához.

– Ezt azért is kérdezem, mert azt látom, sok esetben még a színházban dolgozók számára sem világos a dramaturg feladatköre. Neked volt ilyen tapasztalatod?

---

1 Demeter Kata: Az irodalmi titkár birodalma (avagy a bIrodalmi titkár irodalma). In *Játéktér*, 2016/nyár, <http://www.jatekter.ro/?p=20253>.

2 Érdekeség, hogy jelen interjú riportere, Deák Katalin is épp abban az évben kapott Játéktér-díjat: neki a dramaturgi munkásságát ismerte el ezzel a színházi folyóirat munkatársi közössége. Lásd: *Laudációk – Játéktér-díj 2016*. <http://www.jatekter.ro/?p=21482> (Szerk. megj.)

- Néha például a műszakosoktól kaptam egy-egy félig vicces megjegyzést: „hát igen, mert ti csak ott ültök bent”. Vagy volt olyan, hogy a színész a harmadik próbán már iszonyú idegesen azt kérdezte tőlem: „te ott most mit jegyzetelsz?” De azt hiszem, ezért a színészt nem lehet hibáztatni, mert el tudom képzelni, hogy addig csak olyan próbafolyamatok voltak, amelyeken egyszerűen nem volt dramaturg. Tehát találkozol néha egy-egy ilyen reakcióval, amiből érzed, hogy a munkatársaid is azt gondolják, hogy te ott fölöslegesen ülsz és bambulsz.

- *Az egyetlen nektek mit tanítottak erről a szakmáról?*

- „A dramaturg foglalkozik a szöveggel” - ezt az általános megfogalmazást hallottuk akkor. Gyakorlati tudást nem igazán kaptunk. Két konkrét esetre emlékszem: egyszer egy novellát kellett dramatizálni, aztán egy drámához írni egy jelenetet. Sajnos nem emlékszem arra, hogy ezekre kaptunk volna visszajelzést. Mint a hülyegyerek, oda voltál téve: csinálj, amit gondolsz. A kritikairás például ehhez képest abszolút rendben volt; ott a tanár nem a levegőbe beszélt. Utána sokszor kerültem olyan helyzetbe, amikor tudtam használni azt, amit velem tanultunk.

Irodalmi titkárként és dramaturgként viszont nem nagyon volt, amit előkapnom a három évből. Az egyetlen mintha piedesztálra lett volna emelve a színház. A profizmusról tanultunk, és arról, hogy a színházban minden úgy megy, ahogy az a könyvekben le van írva. Ehhez képest, amikor elkezdtem Udvarhelyen dolgozni, láttam, hogy semmi nem működik vegytisztán. Dramaturgként van, hogy kelléket készítesz, jegyet szedsz, ültetsz. Beugrasz pénztárosnak, ha arra van szükség. Vagy előadás előtt sminkeled a színészt.

Emlékszem, az egyetlen tanultuk, hogy egy próbafolyamat hat hét. Be volt osztva, hogy ebből mennyi kell legyen az olvasópróba, mennyi a rendelkezőpróba stb. A valóságban viszont ez egyáltalán nem így történik, mert a színházban rengeteg befolyásoló tényező van: a színészek legtöbbször a próbafolyamattal párhuzamosan más előadásokban is játszanak, kiszállásokra, turnékra mennek. Meg aztán általában az épületben egyéb programok is vannak, amelyek miatt nincs hely próbálni. Szóval a hat hét sem hat hét. A dramaturgi munkáról meg aztán végképp semmit nem tanultunk. De annyira nem, hogy nekem őszintén nem is volt a fejemben, hogy a dramaturg szakma opció lehet.

- *És mégis dramaturg lettél.*

- Szinte a véletlen hozta így. Kolozsváron voltam negyedik éve, a művészettörtéti államvizsgát halasztottam egy évvel. Elvégeztem az egyik egyetemet, utána a másikat, és úgy voltam vele, hogy, na, most hol fogok kávéfőzni: egy színházban vagy egy múzeumban? Akkor láttam az udvarhelyi színház álláshirdetését. Nem engedhettem meg magamnak, hogy ne jelentkezsem. Színházaknál nagyon ritkán van álláshirdetés, mert az alkalmazások általában ismeretség alapján történnek. És így egyszerűen, tök ismeretlenül elküldtem nekik a jelentkezésemet.

- *Korábban, az egyetem alatt nem volt lehetőség kipróbálni magad dramaturgként?*

- Semmilyen szinten nem volt. Az első próbafolyamat, amelyiken bent voltam, az volt, amikor már dramaturgként dolgoztam. Ez részben az én hibám is, mert az évfolyamtársaim közül néhányan azért dolgoztak színis diákokkal vizsgaelőadásokon. Én viszont a két egyetem mellett nem tudtam ezt bevállalni. Tudom, hogy az alattunk lévő évfolyamokról a diákok már mentek színházakhoz gyakornokoskodni, de nálunk akkor ez még egyáltalán nem volt divat. Azt hiszem, közülünk az egyetem ideje alatt senki nem dolgozott színháznál. A kötelező szakmai gyakorlatot a színházfesztiválokon végeztük el, blogot írtunk.

- *A dramaturg szakmát végül is egyedül kellett felfedezned.*

- Bele a mélyvízbe: ússzál! Az első ilyen „megfulladok”-élményem az volt, amikor próbakezdés előtt egy nappal megérkezett egy román rendező román szövegkönyvvel, amelyet tizenegy Csehov-műből rakott össze,³ nekem meg volt egy magyar Csehov-kötet a kezemben. Eugennel akkor találkoztam életemben először. Leültünk, és a bemutatóig csak ástuk a szöveget. A legnehezebb az volt, hogy minden műből csak egy fordítás volt nálam. Szerencsére a rendező megértő volt. Nagyon sokat tanultam tőle. A későbbi munkáimban is sokat tanultam rendezőktől meg színészektől.

- *De ez sem normális helyzet, hogy csak próbakezdés előtt egy nappal találkozik a dramaturg a rendezővel.*

---

3 *Egy lakodalom.* Rendező: Eugen Fät, Tomcsa Sándor Színház, 2012.

- Ez valóban nem szerencsés helyzet, nekem mégis az volt. Másképp valószínűleg nem is dolgozhattam volna dramaturgként, mert az udvarhelyi színházban én elsősorban irodalmi titkár voltam, irodás és mindenes. Igazából szabadidőmben lemehettem próbára: „De legyél ott, mert kell fordítani! Ha elintézted itt, akkor menjél oda!” Tehát általában úgy dolgoztam, hogy fél kilenctől tízig iroda, tíztől kettőig próba, kettőtől hatig iroda és hattól tízig próba.

- *Napi tizenkét-tizenhárom órát voltál bent a színházban.*

- S még azon kívül mennyit pörög az agyad. Amikor azt hiszed, hogy nem a munkára gondolsz, akkor is arra gondolsz. Nagyon sok próbafolyamatot így nyomtam le, hogy tudjak az irodai dolgokkal is haladni. Rengeteget vitatkoztam az igazgatóval. Ő azt mondta, hogy „hát bemész pár próbára, s minden rendben van”. Közben meg én úgy gondolom, hogy elejétől végig ott kell lenni, mert ha csak két próbáról is lemaradsz, már nem tudod, hogy amíg te hiányoztál, mit beszéltek meg, hová jutott a csapat. Sőt, amire egyre inkább rájövök, hogy próbakezdés előtt már két-három hónappal neki kell fogni az előkészületeknek; beszélgetni kell a rendezővel. Hülye érzés próbafolyamatot úgy kezdeni, hogy fülelsz olvasópróbán, hogy mi a koncepció.

- *Volt-e olyan, hogy rosszat hallottál valamelyik dramaturg munkamódszeréről, és eldöntöted, hogy te másként fogod azt csinálni?*

- Mondtak ilyet, hogy „igen, mert a rendező háta mögött instruálta a színészeket”. Vagy: „a dramaturg túl sokszor szólt bele a próbába”. Akkor eldöntöttem, hogy na, ezeket inkább ne. Tehát kaptam néhány felkiáltójelet innen-onnan, amelyekből gondoltam, hogy ezekre oda kell figyelni, de a legtöbbet úgyis a saját bőrömön tanultam. Mondjuk még most sem tudom, hogy pontosan mikor kell megszólalni, és mikor nem. Az első munkáim egyikénél, amikor dramaturgként dolgoztam, emlékszem, nagyon lelkesen kezdtem mondani a próba közepén, hogy ezt ne így s azt ne úgy. Akkor a rendezővel istenesen össze is vesztünk, majd arra kért, hogy én inkább jegyezzem le próbán a gondolataimat, és majd vele személyesen beszéljem meg. Ne direktben a színészekkel. Most már én is azt gondolom, hogy ez járható út: a rendezőt meggyőződ valamiről, és azt ő továbbítja a színészeknek. Van olyan rendező, aki elmondja majd próbán, hogy ez a dramaturg javaslata; és van, aki a

te ötletedet a sajátjaként adja elő. Lehet, hogy aztán éppen emiatt, de az elején voltak olyan próbafolyamatok, amelyeken nem nagyon szólaltam meg a színészek előtt. Ugye, ez volt a kérés is felém. Közben meg láttam a színészeken, hogy nem értik, mi közöm van nekem az egészhez. Hiába, hogy én a rendezővel hatvanhatszor átbeszéltem az észrevételeimet, ők arról nem tudtak. Tehát sajnós vagy nem sajnós, de úgy alakult, hogy én inkább a rendezőt segítem, a színészeket kevésbé. Ezen próbálok most változtatni.

- *Még mit vár el a rendező a dramaturgtól?*

- Szerintem azt mindenképp, hogy alaposan ismerd a szöveget. Készíts egy induló szövegekönyvet az olvasópróbára, aztán majd egy véglegest. Nézz utána a fordításoknak, az idegen szavaknak... Egy ilyen fixaideám például a tegeződés-magázódás, főleg ha elővesznek egy klasszikus darabot. Mindig úgy vagyok vele, hogy: „Ne magázódjatok!” Általában a régies szavakat nézem meg legelőször. Vagy azt, hogy mi fölösleges a szövegben.

Úgy látom, a rendezők elvárják azt is, hogy ott légy a próbán, a magadénak érezd az előadást. Meg aztán folyamatosan kell nekik a feedback, hogy próbák után beszélgethessenek valakivel.

- *Voltak-e előre meg nem beszélt feladataid, amelyekről aztán kiderült, hogy mégis neked kell azokat elvégezni?*

- Voltak, és most már tudom, hogy igazából akármi jöhet. A sугás például általában előre meg nem beszélt feladat. Készíts próba- és jelenetbeosztást: melyik nap melyik színésznek melyik jelenetre kell bejönnie. Egy idő után nekifogsz kelléklisztát írni. Feljegyzed a fény- és hangjeleket, vagy a színészek cipőméreteit a jelmeztervezőnek. Különbön azon gondolkodom, lehet, azzal, hogy sok minden egyebet bevállalunk, kompenzálni próbáljuk a dramaturgi munka láthatatlanságát. Mert dramaturgként, azt hiszem, elsősorban azzal kell megbarátkozni, hogy a munkád nem kézzelfogható. Rengeteg energiát beleteszel, és a végén nem tudod megfogni. Főleg amikor már a műsorról is leveszik az előadást. Akkor már tényleg csak néhány emlékekkel maradsz.

Szóval sokszor a rendezőasszisztensi vagy az ügyelői feladatokat is elvégzed. De igazából ez nem rossz. Nem árt tudni például azt, hogy melyik díszletező mikor hol van, mi a jele a hangosítónak stb. Egy

ideális világban lehet, hogy csak a saját dolgoddal kellene foglalkoznod, de a tapasztalatom az, hogy hasznos, ha egészében ismered az előadást.

Persze van olyan is, amikor mindez hátráltat, mert ha folyamatosan sügysz, a kellékekre figyelsz, a színpadi változásokat írod, akkor nem mindig nézed, hogy az a mondat működik-e. Nagyon idegesítő, amikor megnézed harmadszor az előadást, és akkor veszel észre egy-két hibát a szövegben.

És még az is eléggé fárasztó tud lenni, ha jön egy vendégrendező, aki idegen a városban, mert olyankor – abban az esetben, ha annál a színháznál alkalmazott vagy – te méész vele ebédelni, te tudod, hol a lakáskulcsa, te segítesz neki boldogulni a városban, az intézményben. Úgymond vigyázol rá. Ez sok idő, de az is igaz, hogy így jobban megismered a gondolkodásmódját, a koncepcióját, mert gyakorlatilag az egész napot együtt töltitek.

- *Te mit vársz el a rendezőtől?*

- Bizalmat. Fogadja el, hogy én is az előadásért dolgozom. Hallgassa meg, amiket mondok, és gondolja végig. Próbáljon minél nagyobb fontosságot tulajdonítani ennek a résznek is, mert azt látom, hogy a rendezők hajlamosak háttérbe helyezni a szöveget. Egyszer csak fontosabb lesz a látvány, a színész vagy éppen a zene. Néha tényleg meglepődöm, amikor így unzszenírt azt mondja a rendező: „ó, ez a féloldalmi monológ ide nem kell”.

Még azt is elvárom, hogy a próbafolyamat előtt legyen egy – jó, persze, nem tud végleges szövege lenni, de – eléggé végiggondolt kezdőszövege. Azaz ebből a szempontból is kellő megfontoltsággal készüljön a munkára. Hiába van egy látványterve meg három jó poénja, s egy csattanó a végén... Volt olyan rendező, aki – meg vagyok győződve róla – tíz éve nem olvasta a darabot, amikor az olvasópróbára beült; meg volt lepődve a szövegen.

- *Mekkora a dramaturg alkotói szabadsága egy próbafolyamatban?*

- Ez helyzetfüggő, de a rendezők, akikkel én dolgoztam, általában nem engedték át teljesen a szöveggel való munkát. Legtöbbször már megvágott szöveget kaptam tőlük, az én dolgom ilyenkor az, hogy arról a szövegváltozatról kezdjek velük közösen gondolkodni. Ezért általában kérdezek: „Ez miért így van?” „Miért úgy van?” „Ez nem fölösleges?”

„Ezt muszáj?” „De ő miért ilyen?” Lehet, hogy megint az én hiányosságom, hogy nem föltétlenül merek kijelentéseket tenni, inkább a kérdéseimmel próbálom rávezetni a rendezőt arra, hogy ott valami nem működik, vagy azon változtatni kellene.

Végül is jó kérdés, mit értünk alkotói szabadság alatt. Volt olyan, hogy a rendező azt mondta: „ide kell írni egy dalt”. Oké, hogy az egész előadásba nem volt beleszólásom, ebben a kis részletben mégis éreztem, hogy most aztán tényleg azt csinálhatok, amit akarok. Szóval már az is lehet alkotói szabadság, hogy ilyen kisebb dolgokban szabad kezet kapsz. Azt hiszem, ha a rendező megbízik benned, akkor dramaturgként szabadnak érzed magad.

- *A bizalmat még mikor, miből lehet érezni?*

- Talán egyik legszebb jele az, amikor dramaturgként javasolsz a rendezőnek valamit, ő nem ért veled egyet, de azt mondja: „gyere, próbáljuk meg”. Bízik annyira benned, hogy ha először nem is látja jó megoldásnak azt, amivel te jössz, kipróbálja. Itt nem is a végeredmény a lényeg, vagy hogy igazad lesz-e végül, hanem hogy bíznak abban, hogy neked is vannak egyéni, épkézláb gondolataid. Szerintem dramaturgként még azt kell lenyelni vagy megszokni, hogy te csak ajánlhatsz, de döntést igazából, azt hiszem, nem hozhatsz.

- *Semmilyen szinten?*

- Bármit gondolsz, arról mindenképp meg kell győződnöd a rendezőt. Ha ő azt mondja, hogy márpedig az a monológ oda kell, te hiába mondd, hogy szerinted fölösleges.

- *Beszéljünk a színész és a dramaturg közös munkájáról. Mondtad, hogy eddig úgy alakult, hogy dramaturgként inkább a rendezőt segítetted, és ezen változtatni szeretnél. Hogy látod, a színészek mit várnak el a dramaturgtól a közös munka során?*

- A színészek általában nem tudják, hogy ki vagy és mit csinálsz. Van, aki simán azt várja el, hogy súgj. Van, aki csak azt, hogy fordíts. Van, aki elvárja, hogy beleszólj a próbába. Van, aki épp azt várja el, hogy ne szólj bele. Mindenki a saját ilyen-olyan tapasztalatai alapján próbálja ezt összerakni. Nem tudják, mit várhatnak el, ezért nem várnak el semmit. Inkább ignorálnak. Vagy ha vendégdramaturg

érkezik a társulathoz, megvárják, hogy előbb kirajzolódjanak az erőviszonyok.

Amikor dramaturgként idegen társulatnál dolgozol, túl sok idő megy el tapogatózásra, meg arra, hogy a színész számára is kiderüljön, egyáltalán bízhat-e benned. Előbb „színházból vizsgáztat”, aztán felméri, hogy te most kinek a pártján állsz: az övéen vagy a rendezőén. És ez megint hülyeség, mert nem erről kellene szólnia a színháznak, hogy most ki kinek a pártján áll, de az az érzésem, hogy szakmai kérdésekről nem lehet úgy beszélni, hogy kihagyjuk az emberi tényezőt. Végül is, ezek emberi kapcsolatok is. Nem lehet szétválasztani.

- *Mit vársz el a színésztől?*

- Azt, hogy ha mondok neki valamit, azt ne sértésnek vegye. Bízson abban, hogy bennem is a jobbító szándék van. Az észrevételemre ne az legyen a reakciója, hogy: „Ki vagy te, hogy beleszólj?” És kezdeményezzen ő is. Legyen őszinte. Jöjjön oda hozzám a véleményével, a kérdéseivel, az aggályaival. Kommunikáljon, mert persze az alkotás folyamán mindenki törekenyebb, de mégiscsak kellene számítson az, hogy a próbafolyamat kezdetén leülünk egymással szembe azzal a céllal, hogy közösen létrehozunk valamit. Ez a kiindulópont, és ez végig benne kellene legyen a levegőben. Soha nem szabadna ellenséggént tekinteni egymásra.

Az én részemről az is bizalom, hogy el merem neki mondani a véleményemet. Bízom abban, hogy ha látja a színész rajtam, hogy engem tényleg érdekel a munkája, akkor meghallgat. Az, hogy a színésszel egyáltalán beszélek, nekem elég későn alakult ki. Csak akkor, amikor már néhány éve Udvarhelyen voltam, és kezdett valamilyen emberi kapcsolatom is lenni a színészekkel. A jó munkaviszony csak azután tudott kialakulni.

Mondjuk az még faramuci helyzet, amikor a színész éppen az emberi kapcsolatra apellálva a saját balsejtéseit, bizonytalanságait kezdi megosztani veled: „Te ezt hogy látod, mert szerintem itt nagy bajok vannak, és a rendező nem tudja, mit akar.” Abból a helyzetből, hogy a bánatba mássz ki? Ezeket, azt hiszem, nehéz kezelni. Egyrészt maradj őszinte, másrészt ahhoz sincs jogod, hogy azt mondd: „Hát szerintem is ez egy borzalom.” Ha egyetértesz vele, akkor egyértelműen meggyőződik arról, hogy a rendező a hibás. Az meg senkinek nem tesz jót, hogy a dramaturg

a színészekkel együtt szidja a rendezőt. Közben meg azt sem teheted meg, hogy olyasmit védsz, amivel nagyon nem értesz egyet.

- *Erre mi lehet a jó megoldás?*

- Még soha nem voltam biztos abban, hogy „na, ez az előadás tuti, hogy jó lesz”, vagy akár abban, hogy „ebből nem lesz semmi”. Tehát, bizonytalan vagyok, ami bizonyos fokig – azt hiszem – normális, mert semmire nincs és nem is lehet garancia. Voltam úgy, hogy abszolút nem értettem egyet a rendezővel, hetekig ki voltam borulva, és a végén mégis összeállt, működött az előadás. És volt már fordítva is. Szóval egyértelmű kijelentéseket szerintem nem szabad tenni. Ha a színész odajön hozzám a kételyeivel, általában azt szoktam javasolni, hogy üljön le privátban a rendezővel, vállalja fel bátran a problémáját. Legtöbbször azt látom, hogy a színésznek a szerepével kapcsolatban van kérdése, nem a teljes koncepcióval, és ez érthető is, hiszen a saját helyét próbálja megtalálni az egészben. Az ilyen jellegű konfliktusok nagy része nem feltétlenül tartozik a teljes szereposztásra, és sokszor nem is hasznos, hiszen mást is el tud bizonytalanítani.

- *Mi az, amiben még a dramaturg segíteni tud a színésznek?*

- *(nevet)* Lelki támaszt nyújt. Elsősorban a szövegértelmezésben. Vagy a hangsúlyozásban, a szavak, nevek kiejtésében. Mert egyszer csak azt látod, hogy öt ember hatféleképpen mondja ki ugyanazt a nevet. És akkor keresed kétségbeesetten a YouTube-on az orosz előadásokat, hogy halld meg, hogyan ejtik ki azt a nevet helyesen.

Figyelni szoktam arra, hogy melyik az a mondat, amelyiket a színész sehogy sem tud megtanulni. Ott valamit meg kell oldani: vagy a mondat nem jó, vagy a színész nem pontosan érti. Olyankor megpróbálok kibontani neki, elmondani, hogy ott az a szereplő miért éppen azt mondja. Ha megérti, megjegyzi, és többet nem rontja el. Ezek az aha-momentumok nagyot tudnak lökni az egészen. Persze olyan is van, hogy hiába magyarázod, valamiért nem tudja megjegyezni azt a mondatot. Ilyenkor kínomban már azon gondolkodom, hogy felírom nagy betűkkel egy transzparensre azt a két szót, amit mindig elfelejt, és előadás alatt a hangosítópultnál felmutatom neki.

De akár szerepalkotásban is lehet segíteni, mert van az a – lehet, hogy elég vékony, de van! – cérna, amikor még nem instruálsz a

színészt, viszont segítesz neki. Kérdéseket teszel fel a karakterrel, a viszonyrendszerrel kapcsolatban. Olyan kérdéseket, amelyek közelebb viszik őt egy megoldáshoz. Vagy egyszerűen bátorítod, ha éppen arra van szüksége. Két-három mondatos vállon veregetés szerintem belefér: elmondod, mi tetszik neked a munkájában; mi az, ami szerinted kívülről működik. Csakhogy ehhez megint olyan munkaviszonyban kell lenned vele, ami ezt megengedi. A rendező is tudja ezt befolyásolni, annak függvényében, hogy ő hogyan kezel téged mint dramaturgot. Megszólalsz-e például már az első olvasópróbán. Vagy ha a rendező elmondja a színészeknek, hogy Kata szerint ez meg ez van, akkor már bennük is könnyebben kialakul a bizalom. Vagy a szövegre vonatkozó kérdések kapcsán a rendező azt mondja a színészeknek: „ha valamit nem értetek, beszéljétek meg a dramaturggal”. Na, most már tényleg kezdem hülyén érezni magam, hogy csak ilyen vad rendezőközpontú színházban dolgoztam, de azt hiszem, legtöbben ezzel így vagyunk.

- *Dramaturgként kivel érzed magad egyenrangú alkotótársnak?*

- Inkább a színésszel, mint a rendezővel. A próbafolyamatban, úgy érzem, a színésszel egyenlőek tudunk lenni, de a végeredmény szempontjából neki nagyobb a tétje. Ha rossz egy mondat, azt neki kell elmondania újra és újra. Nem gondolom, hogy ez a dramaturgot felmentené bármi alól, de egy rossz rendezői koncepcióval a végén mégis csak a színésznek kell kiállnia.

- *Jelenleg irodalmi titkárként dolgozol a kolozsvári színháznál. Mennyire lehet összehangolni ezt a munkát a dramaturgéval?*

- Nehezen. Még itt, a kolozsvári színházban sem könnyű a kettőt egyszerre. Legutóbb is bármennyire szerettem volna részt venni egy előadás létrehozásában, nem mertem bevállalni, mert akkor az irodai munkával maradtam volna el. És életvitel szempontjából sem lehet ezt folyamatosan csinálni. Nagyon vagány, feelinges meg minden, de hosszú távon nem vihető párhuzamosan az irodalmi titkárság és a dramaturgi munka. Kellenek szünetek, mert be vagy zárva. Tizenkét órát ülsz bent, semmi közöd nincs a külvilághoz. Nincs életed. A szomszédos üzletes nénit látod, s kifizeted a számláidat. Ennyi.

Hogy más színháznál vállaljak dramaturgi munkát, az is egyre lehetetlenebbnek tűnik, mert nem tudok előre tervezni. Nem tudom

előre a kolozsvári programomat, ezért csak egy-két napra tudok elutazni. Szóval a rendezőknek már inkább csak az előkészítésben tudok segíteni, és abban, hogy megnézek egy-két próbát, majd beszélgetek velük róla.

Szabadúszó dramaturgként Erdélyben nem tudnék megélni, mert az, amennyit a dramaturg keres, nem arányos a befektetett munkával. Azt hiszem, az igazgatók sincsenek tisztában azzal, hogy egy dramaturg mennyit dolgozik egy előadáson, mert ez a munka, ahogy mondtam, nagyrészt láthatatlan. Tehát indulásból úgy ülsz le tárgyalni az anyagiakról, hogy te vagy az utolsó név a stáblistán. Az az általános gyakorlat, hogy ha marad a pályázati pénzből, akkor lehet, hogy te is kapsz valamit.

- Mit gondolsz, mi lenne a megoldás arra, hogy a dramaturgnak ne kelljen pluszmunkákat vállalnia a megélhetésért?

- Ha a színházak éreznék a dramaturg szükségességét, akkor szerintem lehetne lehetőséget teremteni arra, hogy a színházi intézményeknél dolgozzon olyan ember, aki csak dramaturg. Nem irodalmi titkár, PR-os, kommunikációs, közönségszervező és ki-tudja-micsoda, hanem dramaturg. Észre kellene venni, hogy egy előadáson érződik, ha nem dolgozott benne dramaturg. Az előadáson belüli következetlenségekből például egyértelműen lehet látni a hiányát.

A saját munkáimnál próbáltam kiharcolni, hogy ha benne vagyok egy próbafolyamatban, akkor minél több időt ott tudjak lenni próbán, az irodai feladatokat meg arra az időre átadhassam valakinek. De mivel egyre kevesebben vagyunk most Kolozsváron az irodában, ez már nem megoldható. A másik, amivel időt nyerhetek, hogy megpróbálok minél jobban felkészülni a próbafolyamatra.

- Mindezek ellenére miért éri meg dramaturgnak lenni? Mit szeretsz benne leginkább?

- Végtére is az emberi kapcsolatokért éri meg. Meg azért, mert sok ember munkájából egyszer csak kialakul valami. Szeretem, amikor egy-egy folyamat alatt megkérdőjelezem a saját álláspontomat, magamat. Ahogy így beszélünk, arra jövök rá, hogy a minimális figyelmes-ségnek mennyire tud örülni az ember. Lehet, hogy amúgy tők

természetes lenne, de ebben a felállásban már attól is nagyon boldog vagy, ha valaki szembenéz veled, és azt mondja, hogy „köszí”.

- *Mert ezzel értékeli a munkádat.*

- Most az jut eszembe, hogy az is jólesik, ha sajtótájékoztatón vagy a bemutató utáni szpícsben a rendező azt mondja, hogy „és köszönöm a dramaturgnak...” Közben meg furá, mert több hétig egymás mellett vagytok. Viszont lehet, hogy erre még sincs idő.

- *Még miből lehet érezni, hogy az alkotótársaid értékelnek téged?*

- Egyszer például iszonyatosan fáradt voltam, tényleg ki voltam facsarva. Ültem egy próbán a nézőtérén. Az egyik színész odajött hozzám egy pohárral, ideadta, azt mondta: „vitaminos pezsgőtabletta”, s azzal elment. Nagyon hálás voltam érte. Na, ezekért megéri.

A Wittich leányok (Wittich Gabriella és Mária)